

ІСТОРИЯ ФІЛОСОФІЇ HISTORY OF PHILOSOPHY

УДК 130:164:1(091)

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(91).2022.96-104

ЄДНІСТЬ НАУКОВО-ОБ'ЄКТИВНОГО ТА АКсіОЛОГІЧНОГО АСПЕКТІВ ІСТИНИ У КОНТЕКСТІ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ

Г. О. Орендарчук*

У статті здійснена спроба дослідити одну з найгрунтовніших філософських проблем – проблему істини, яка має не лише гносеологічне, але й важливе загальнофілософське значення, про що свідчить, зокрема, існування окремого розділу філософії, предметом вивчення якого є теорія істинності знань – алетеологія, або веритоніомія. Підкреслюється, що проблема істини є однією з найскладніших в історії філософії. Звертається увага на те, що у філософії сформувалися дві принципово альтернативні парадигми трактування істини. Одна із них – концепція кореспонденції, що трактується як відповідність знання предмету об'єктивного світу (Аристотель, Ф. Бекон, Б. Спіноза, Д. Дідро, К. Гельвецій, П. Гольбах, Л. Фейєрбах). Інша – концепція когеренції, в межах якої істина трактується як відповідність знання знанню, людському чи божому: ідеальному змісту Абсолюту (Платон, Г. Гегель), вродженим мислительним атрибутам (А. Августин, Р. Декарт), суб'єктивним відчуттям (Д. Юм), апріорним формам мислення (І. Кант), цільовим установкам особистості (прагматизм), інтерсуб'єктивним конвенціям (А. Пуанкаре).

Поряд з цим у філософії ХХ століття сформувався підхід, згідно з яким істина інтерпретується далеко за межами означених класичних підходів у площині гносеологічного потрактування. Істина починає розумітися в її екзистенційному, життєвому сенсі. Так, М. Хайдеггер ототожнює її зі свободою, Г. Гадамер говорить про неможливість досягнення істини методологічними засобами, а О. Богданов трактує істину як особливу форму організації соціального досвіду.

З'ясовано, що філософська істина, безперечно, має науковий аспект, але в жодному разі не зводиться до нього. Крім гносеологічного змісту вона містить в собі і аспект особистісно-ціннісний, аксіологічний, що виражається в особливій ролі авторської позиції в обґрунтуванні і прийнятті тих чи інших філософських підходів та систем. Це зв'язано з тим, що справжня філософія персоніфікована, тобто твориться і репрезентується особистостями, вона є відображенням індивідуального неповторного духовного досвіду творця.

* кандидат філософських наук, доцент
(Державний університет телекомунікацій, м. Київ, Україна)
myhailo.toma@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1427-2632

Ключові слова: істина, екзистенційна істина, епістемний аспект, аксіологічний аспект, гуманістичні виміри істини.

UNITY OF SCIENTIFIC-OBJECTIVE AND AXIOLOGICAL ASPECTS OF TRUTH IN THE CONTEXT OF HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE

H. O. Orendarchuk

The article attempts to explore one of the most fundamental philosophical problems– the problem of truth, which has not only epistemological but also important general philosophical significance, as evidenced, in particular, the existence of a separate branch of philosophy that studies the theory of truth – ateology or veritonomy.

It is emphasized that the problem of truth is one of the most difficult in the history of philosophy. Attention is drawn to the fact that in philosophy there are two fundamentally alternative paradigms of interpretation of truth. One of them is the concept of correspondence, which is interpreted as the correspondence of knowledge of the subject of the objective world (Aristotle, F. Bacon, B. Spinoza, D. Diderot, K. Helvetius, P. Holbach, L. Feuerbach). Another is the concept of coherence, which is interpreted as the correspondence of knowledge to knowledge, human or divine: the ideal content of the Absolute (Plato, H. Hegel), innate mental attributes (A. Augustine, R. Descartes), subjective feeling (D. Hume), a priori forms of thinking (I. Kant), target personality attitudes (pragmatism), intersubjective conventions (A. Poincare). However, in the context of world philosophy, the concept of truth has an interpretation that goes far beyond the classical version, in its epistemological interpretation– there is a desire to understand the truth in its existential, vital sense. Yes, M. Heidegger identifies it with freedom. H. Gadamer speaks of the impossibility of achieving truth by methodological means. O. Bogdanov interprets truth as a form of organization of social experience.

It has been found that philosophical truth, of course, has a scientific aspect, but in no way is it reduced to it. In addition to the epistemological content, it includes the aspect of personal-value, axiological, which is expressed in the special role of the author's position in the justification and adoption of certain philosophical approaches and systems. True philosophy is personified, it created and represented by individuals, it is a reflection of the individual unique spiritual experience of the creator.

Key words: Truth, Existential Truth, Epistemic Aspect, Axiological Aspect, Humanistic Content of Truth.

Постановка проблеми. Не піддаючи сумніву важливість методологічно-гносеологічних аспектів у структурі філософських досліджень, варто зауважити, що не варто зводити до них всю філософію, оскільки в дійсності вони постають тільки як засіб вирішення фундаментальних філософсько-світоглядних питань, що пов'язано з цілями людського самовизначення в світі, становленням гармонійних відносин між людиною і навколишнім природним та соціальним світом.

Питання "що є істина?" виникає не тільки у пізнавальних ситуаціях і хвилює не тільки вчених, воно має глибокий життєвий сенс. Ще зовсім

недавно вважалося, що система освіти і виховання мусить давати і дає чіткі орієнтири для ясного усвідомлення "прозорих ситуацій", у які людина потрапляє у процесі побудови свого індивідуального буття. Але світ створений так, що людина і людство існують в системі "неповного знання", а в повсякденному житті ми маємо справу із системами, які для нас "непрозорі". Плюралістичність світу, множинність форм матеріального буття вимагають, відповідно, і плюралістичності, неоднозначності бачення світу і орієнтації в ньому – тобто, актуалізується проблема істини в її власне філософському сенсі, через

"переломлення" її крізь особистий життєвий досвід.

Буття індивіда здійснюється на основі самовизначення. Зрозуміти, як і для чого прийшла людина у цей світ, що може в ньому зробити, – це означає знайти своє місце в світі. Оскільки у процесі формування власного життєвого простору перед особистістю виникає необхідність вибору і відповідальності за нього, то виникає проблема істини, але не стільки у пізнавальному, скільки в екзистенційному плані. Що вважати істинним у власних вчинках і намірах? Як вибрати і побудувати свою життєву дорогу, щоб вона стала істинною? Що означає: "жити за істиною"? Філософія якраз і важлива, насамперед, тим, що має задовольнити не тільки методологічні потреби науки, але й духовні пошуки людини [5:4]. Отже, актуальність дослідження пояснюється тим, що однією з важливих функцій істини є її здатність бути певною точкою опори для прийняття практичних чи теоретичних рішень. Істина повинна гарантувати уникнення помилок, заблуджень, хаосу, абсурду, які можуть бути основою суперечностей між людиною і світом її буття.

Метою статті є дослідження однієї з "вічних" і найскладніших проблем у площині історико-філософського знання – проблеми істини, яка має не лише гносеологічне, але й важливе загальнофілософське значення. Свідченням цього є існування окремого розділу філософії, який вивчає теорію істинності знань – алетеології, або веритонемії [8].

Ступінь наукової розробленості. Аналізу проблеми істини присвячено досить широке коло наукових розвідок відомих філософів, як от: К.-О. Апель, Ю. Габермас, Г. Гадамер, Ф. Кауфманн, Л. Керн, Т. Трапп (Німеччина), Р. Рорті, Дж. Смарт, Т. Кун, Р. Уїлсон (США), І. Пригожин (Бельгія), П. Рікьор (Франція).

Фундаментальні дослідження категорії істини належать вітчизняним

філософам: П. Копніну, С. Кримському, М. Поповичу, В. Лекторському, В. Стюпину. Гносеологічні, методологічні та світоглядні проблеми істини аналізували Є. Андрос, Є. Бистрицький, Г. Горак, І. Добронравова, А. Лой, А. Сидоренко, А. Соловей, В. Чуйко. Ціннісні аспекти наукової істини були предметом вивчення вітчизняних науковців: М. Марчука, В. Петрушенка, В. Ратнікова.

Невирішені питання, порушені у статті. Проте залишається малодослідженою проблема єдності епістемного та ціннісного аспектів істини в філософії. Саме їй й буде приділена наша увага у дослідженні.

Дискусія та результати. У світовій філософії виділяють дві основні принципово альтернативні парадигми трактування істини. Одна із них – кореспондентська концепція ("теорія відповідності"), що трактується як відповідність знання предметам об'єктивного світу, як правильне, адекватне відображення речей і явищ дійсності суб'єктом, що пізнає, відтворення їх такими, якими вони існують поза і незалежно від пізнання (Ф. Бекон, Б. Спіноза, Д. Дідро, К. Гельвецій, П. Гольбах, А. Фейєрбах). Традиційно філософські дослідження спираються на кореспондентську теорію істини. Перші спроби теоретичного осмислення істини саме в такому значенні були зроблені Платоном і Аристотелем. Саме від Платона ідуть витоки класичного визначення істини, яке згодом стало традиційним у філософії: "...той, хто говорить про речі у відповідності з тим, якими вони є, говорить істину, а той, хто говорить про них інакше, – говорить неправду..." [7:417]. Аналогічно характеризує поняття істини і Аристотель у своїй "Метафізиці": "...говорити про суще, що воно не існує, чи про несуще, що воно є, – означає говорити хибно; а говорити, що суще існує і несущого немає, – означає говорити істинне" [1:41]. В основі цього

визначення лежить принцип кореспонденції: істина – це відповідність знання об'єкту пізнання. Розуміння істини як відповідності знань і речей було властиве й іншим філософам античності: Демокриту, Епікуру, Лукрецію. Але в цій концепції свідомість і дійсність розведені до зовнішнього протистояння, тоді як дійсність, власне, дається нам у нашій свідомості або через її посередництво. Крім того, у зміст знання включається не лише зміст, зумовлений наявним буттям, але й елементи ідеалізації, принципи та норми, що є результатом діяльності самого мислення. А все це не зовсім чітко пояснюється з точки зору теорії "відповідності".

Класичну концепцію істини, започатковану античними філософами, підтримував Тома Аквінський: поняття, утворені людським інтелектом, істинні, якщо вони відповідають тим поняттям, що знаходяться в інтелекті Бога. Французькі філософи-сенсуалісти, по суті, приєдналися до прибічників кореспондентської теорії, визначаючи істину як адекватне відображення дійсності. Окремі філософи ХХ століття (А. Тарський, К. Поппер) також орієнтувалися на класичне епістемологічне трактування істини. Завдання будь-якої епістемологічної концепції істини, яка визнає дуалізм реального та ідеального, незалежно від його інтерпретації, полягає в тому, щоб пояснити, як можливі істинні судження та розробити критерії істинності висловлювань [6:117].

Інша наукова парадигма – концепція когеренції (під когерентністю розуміють логічну узгодженість елементів знання між собою, його внутрішню несуперечливість), що трактується як відповідність знання знанню, людському чи божому: ідеальному змісту Абсолюту (Г. Гегель), вродженим мисленнєвим атрибутам (Р. Декарт), суб'єктивним відчуттям (Д. Юм), апріорним формам мислення (І. Кант), цільовим установкам особистості

(прагматизм), інтерсуб'єктивним домовленостям та угодам (А. Пуанкаре). Але ж треба мати на увазі, що можна побудувати внутрішню узгоджену інтелектуальну конструкцію, яка зовсім не співпадає з реаліями життя.

Дослідження проблеми істини в науковому та філософському пізнанні та розробку концепцій істини у новітній період розвитку науки здійснено Р. Декартом, Г. Лейбніцем, І. Кантом, Г. Гегелем, О. Нейратом, Ч. Пірсом, В. Джеймсом, Дж. Дьюї та іншими.

Не маючи можливості детально розглянути всі інтерпретації проблеми істини, які існували в історико-філософській традиції, варто зауважити, що в межах "старого" матеріалізму свідченням істинності знання вважалася найбільш повна міра його об'єктивності. Для того, щоб досягнути високий ступінь об'єктивності відображення, з його змісту прагнули максимально вилучити суб'єктивні моменти, під якими розумілося все те у змісті відображення, що має своїм джерелом суб'єкта, що пізнає. Раціональний момент тут є, адже певний емоційний стан, індивідуальні особливості органів чуття, залежність результатів дослідження від лабораторних приладів здатні негативно впливати на результати пізнання. Але суб'єктивне у пізнанні – це не тільки перешкоди і деформації.

Оскільки дослідник перебуває у конкретній соціально-історичній реальності зі своїми світоглядно-ціннісними парадигмами і сам є продуктом певної суспільної ситуації, то, як підкреслював І. Кант, індивідуальність суб'єкта приносить в уявлення про об'єкт пізнання дещо стороннє, суто людське. Кантівські погляди стали основою для формування сучасної концепції наукової істини.

Варто звернутися до історико-філософської традиції, щоб переконатися, що вже з самого

початку виникнення філософії поряд з інтерпретацією істини в теоретико-пізнавальному контексті спостерігається прагнення розуміти істину в її екзистенційному, життєвому сенсі. Причому, звертається увага на поліфонічну форму існування істини, на обов'язковість діалогізму у прийнятті рішень. Так, Піфагор підкреслював, що істину прагнуть відкрити мудреці, які не хочуть бути ні рабами слави, ні рабами багатства. Він наголошував, що ніхто не може стати володарем істини, ніхто не може повністю оволодіти нею. Піфагор вважав, що філософи не є втіленням мудрості, а тільки «любомудрами», любителями, які прагнуть до пізнання істини. Геракліт говорив, що істинним є знання особливого виду – «єдиного у всьому», відмінного від знання про окремі речі, знання, яке допомагає зрозуміти світ як цілісний і єдиний в своїй основі – тобто, знання всезагального.

Одними з перших, хто звернув увагу на розуміння істини в її екзистенційному, а не тільки пізнавальному плані, були софісти. Вони вважали, що істинним є те знання, яке допомагає людині відстояти її інтереси, довести те, що вона вважає необхідним, правильним, вигідним. Істинне знання софісти ототожнювали з мудрістю, із вмінням переконувати і спростовувати. Знання і вміння такого роду необхідні були жителям Афін для участі в зборах, судових засіданнях, дискусіях. Істина трактувалась софістами частково з позицій філософського скептицизму, а частково як визнання можливої істинності сприйнятих, уявлень і суджень, які суперечать одне одному. Софісти часто піддавали сумніву і заперечували здавалось би незмінні істини і обґрунтовували зовсім незвичні погляди. Своїми теоріями, в яких спростовувались незаперечні, на перший погляд, істини, софісти сприяли розвитку логічного мислення, гнучкості понять. Логічне доведення вважалось основною властивістю

істини. Універсальна гнучкість понять, що проявилась вперше у філософії софістів, носила яскраво виражений суб'єктивний характер. Софісти обстоювали позицію, що докази, доведення можна знайти для чого завгодно.

Сократ підкреслював, що мудрий не той, хто самовдоволено вважає, що володіє вічною, абсолютною істиною. Він говорив, що істину можна здобути лише у безпосередньому мисленнєвому контакті з іншими людьми – в діалозі, полеміці. За допомогою умілої постановки запитань своїм співрозмовникам Сократ демонстрував суперечності їхньої позиції, котрі неможливо було побачити очима буденного мислення. Він вважав своїм обов'язком заставити засумніватися у власних поглядах тих, хто претендує на кінцеву істину. Відомий мудрець принципово не записував свої думки, вважаючи дійсною сферою існування справжньої мудрості живу бесіду з опонентами, діалог, дискусію. Він підкреслював, що кожна людина може його чомусь навчити, оскільки кожен із нас «ховає» в собі істину про людину.

У платонівських діалогах також зустрічаються різні, навіть протилежні позиції і погляди на одні і ті ж самі питання. Причому, жоден із діалогів не завершується висновком про те, що правильною є саме ця точка зору, а не інша. Після закінчення бесіди її учасники не обов'язково змінюють свої погляди, але вони збагачуються іншими думками. Отже, Платон хотів підкреслити, що природним станом істини є її діалогічність, плюралізм, поліфонія.

У період занепаду античного суспільства проблема мудрості, істини, співвідношення теоретичного і практичного розуму знову виступила на перший план у вченнях стоїцизму, скептицизму, епікуреїзму. Філософи цієї епохи заявляли, що істинними є такі знання, які вчать нас правильно жити, допомагають особистості звільнитись від страждань, які можна попередити. Істина для представників

цих вчень – це не стільки ідеал знання, скільки правильний спосіб життя, який звільняє особистість від страждань; це існування "у відповідності з природою". Саме в еліністичній філософії вперше проголошується принцип: істина сама по собі не має цінності, вона необхідна лише для того, щоб зрозуміти, що життя – це не життя для завтрашнього дня, воно – для цього дня, в якому ми живемо.

Отже, уже у давньогрецькій філософії істина розглядається як феномен екзистенції людини, її існування. Істинними вважаються знання, які вчать нас розуміти тих, хто поряд, і бути самому зрозумілим для інших, розібратись, чий життєвий шлях є істинним, а чий – хибним, що вважати істинним у власних діях і у вчинках тих, хто нас оточує. Грецькі мудреці підкреслювали, що специфікою філософської істини є те, що вона глибоко особистісна, бо це істина переконання і формується вона на основі індивідуального життєвого досвіду людини.

Не тільки у вченнях минулого, а й у сучасній філософії існують концепції істини, які далеко виходять за межі класичного варіанту, тобто її гносеологічного трактування. Так, М. Хайдегер ототожнює її зі свободою. Г. Гадамер говорить про неможливість досягнення істини методологічними засобами. О. Богданов трактує істину як форму організації соціального досвіду. Це пов'язано, зокрема, з тим, що, за словами Г. Ріккерта, завдання філософії полягає не тільки в тому, щоб виявити причини існування світу і нашої появи в ньому. Нам недостатньо пояснень причинної необхідності світу, завдання філософії – допомогти зрозуміти сенс нашого життя, значення нашого "Я" у світі.

Філософія – це система узагальнених поглядів на світ, людину та її місце в ньому, усвідомлення відношення "людина – світ", осмислення субстанційних основ буття. Філософія є теоретичною формою вирішення світоглядних проблем, тому вона

усвідомлює світ крізь призму людського ставлення до нього, як систему людських цінностей, людський досвід. Чітке окреслення предмета філософії вказує на людину як основну, визначальну ланку в системі філософського знання. Філософія досліджує насамперед людину, яка реально існує, діє і пізнає, вільно обирає цілі своїх дій, відчуває і переживає, а не практику, пізнання, відчуття, переживання самі собою. Світ, з одного боку, розуміється як усе те, що існує поза і незалежно від людини, а з іншого боку, людина не існує поза світом і розглядає його як зовнішній світ тільки тому, що відрізняє його від себе у якості дійсності, що існує незалежно від неї, усвідомлюючи разом із тим саму себе частиною цього світу, і причому особливою частиною, яка мислить, переживає, усвідомлює, що світ, на відміну від неї, безкінечний, вічний. Отже, світ у філософії розглядається у його спів залежності з людиною, з урахуванням людського буття, людської «присутності» у ньому, зважаючи на людські переживання, потреби, норми. Відповідно, особливістю філософського пізнання є те, що воно спрямоване не на безвідносні "об'єкти", а на дослідження будь-яких реалій з огляду на культурно-історичну єдність людини і світу. Предметом філософії є світ загалом (природа, суспільство, мислення) у його взаємозв'язках з людиною, осягнений під кутом зору людського значення і смислу.

Отже, розглядаючи зміст філософського знання, варто обов'язково врахувати його емоційну наповненість, яка обумовлена його соціальними, практичними засадами, різноманітними прагненнями, потребами, переконаннями, сподіваннями людей. Якщо врахувати переживання людьми їхнього ставлення до навколишнього світу і до самих себе, то філософський світогляд не зможе обмежитись аналізом, осмисленням теоретичної сторони

цього відношення. Особистісний характер людських емоцій в узагальненому вигляді відображається у будь-якому філософському світогляді. Тому філософи не тільки обговорюють ті чи інші питання, пояснюють, інтерпретують певні явища, процеси – вони заперечують одні погляди і утверджують інші, засуджують одне і захищають інше, коротше кажучи, відчувають, борються, сподіваються, вірять. І це стосується не тільки особистості філософа, взятої незалежно від його вчення, а й самого вчення, у якому людські пристрасті перетворюються в специфічну філософську форму, але, звичайно, не зникають. Саме тому і науково-філософський світогляд має соціально-емоційний підтекст.

"Філософія, не відмовляючись від ідеалу науковості, намагається в універсальному зберегти онтологічну цінність унікального і неповторного, виразити зміст переживання, в якому свідомість розширюється разом із розширенням буття. Подібне мислення вже не може покладатися винятково на глузд, яким би діалектичним він не здавався. Тут не обійтися без інтуїції... вона розширює горизонт можливого досвіду..." [4:131].

Філософське пізнання – не тільки раціональне, але й духовно-досвідне. Тут має значення весь духовний світ людини, тобто не тільки її розум, мислення, а й емоційно-чуттєва сторона – віра, воля, совість, світогляд, що пов'язано з певними ціннісними орієнтирами.

Природничо-наукове знання прагне до вивчення світу поза людиною, поза її життєвим і духовним контекстом і незалежно від її суб'єктивних цінностей, бажань, інтересів. Наука претендує на ціннісну нейтральність, її цікавлять тільки об'єкти. Світ речей і речових відносин, який вона вивчає, ніби позбавлений людського сенсу. Сама людина, оскільки її вивчає наука, виступає як річ, як предмет. "Точні науки, – писав М. Бахтін, – це монологічна форма знання: інтелект споглядає річ і висловлюється про неї.

Тут тільки один суб'єкт – той, що пізнає (споглядає) і говорить (висловлюється). Йому протистоїть тільки безголоса річ. Будь-який об'єкт знання (в тому числі людина) може бути сприйнятій і пізнаний як річ. Але суб'єкт як такий не може сприйматись і вивчатись як річ, бо як суб'єкт він не може, залишаючись суб'єктом, стати безголосим, отже, пізнання його може бути тільки діалогічним" [2: 383]. Філософія теж прагне виділити певні закономірності у процесі взаємодії людини зі світом, але, на відміну від природничих наук, вона досліджує не закономірності як такі, а зв'язок цих законів із світоглядними орієнтирами людини, оцінюючи світ під певним кутом зору, тобто реалізуючи відомий принцип Протагора: "людина є мірою всіх речей". Тому форма прояву предмета філософії є багатовимірною, неоднозначною.

Звідси стає зрозумілим плюралізм, співіснування та взаємодія філософських концепцій, різний зміст теоретичних моделей освоєння світу, хоча, безперечно, вони мають дещо спільне у своєму змісті. Причому, мова не йде про те, що одне із філософських вчень є істинним, а інше – хибним, мова йде про те, що вони просто різні, бо під різним кутом зору розкривають різні аспекти однієї проблеми. До речі, що стосується одноваріантності прояву істини у природничих науках, то це відноситься до класичного періоду розвитку науки, а у неklasичній науці існує інша тенденція.

Так, зокрема Н. Бор вказував на два види істин у природничих науках. До першого виду істин відносяться такі прості і зрозумілі твердження, що, протилежні їм є, очевидно, невірними. До другого виду істин належать "глибокі істини" – такі твердження, протилежні до яких судження теж можуть бути істинними. В якості вже хрестоматійного прикладу такого виду протилежних, але взаємодоповнюючих одна одну істин, наводять корпускулярну і хвильову теорію світла.

Виявляється, що традиційне трактування наукової істини і її відмінності від філософської істини можливе тільки у класичній картині світорозуміння з її орієнтацією на точні науки, які використовують логико-математичні засоби доведення і спираються на вимірювання та експерименти. А в умовах встановлення нової системи методологічних установок та в процесі формування нетрадиційних орієнтирів сучасної науки, початок якому поклала квантова механіка, по-новому розглядається і проблема істини, підкреслюється її суб'єктивна суть (що стає характерним не лише для філософії, але й для науки в цілому).

Розвиток науки у ХХ столітті призвів до того, що стали актуальними кантівські думки про залежність результатів пізнання від суб'єкта пізнання. Наслідком цього є осмислення антропного принципу в природознавстві. Сучасні природничі науки вже не можуть створювати свою картину світу, виключаючи з неї людину. Найбільш яскраво це проявилось у розвитку квантової механіки, де ми маємо справу не з жорстко зафіксованою схемою об'єктивної реальності, а з полем потенціальних можливостей. Акт спостереження не відображає, а, скоріше, формує картину світу, і реальність виявляється залежною від способу і засобів спостереження. Це підтверджує думку про те, що "гуманістичною" є не тільки філософська істина, а й наукова. Включення у пізнавальний контекст науки аксіологічних чинників, орієнтованість на пізнання "людинімірних" об'єктів, розуміння пізнання як конструктивної та інтерпретаційної діяльності називають суб'єктивізацією науки. У зв'язку із цим багато епістемологічних проблем потребують нового осмислення, у тому числі й проблема наукової істини. Об'єктивно істинне трактування і опис відносно "людинімірних" об'єктів не лише допускає, але й передбачає, як

зазначає В. Стьопін, включення аксіологічних чинників до складу пояснення [8:21].

Можна зробити важливий висновок про вплив людини на формування картини об'єктивного світу. Таких картин може бути як завгодно багато, вони є різними по суті, але не заперечують і не відкидають одна одну, а лише «доповнюють». Неможливо говорити про переваги однієї картини світу перед іншою шляхом верифікації. Відомий американський філософ П. Феєрабенд у контексті цього говорить про те, що множинність теорій не повинна вважатися тимчасовою стадією пізнання, яка з часом зміниться однією істинною теорією. Плюралізм є іманентним станом будь-якого наукового знання, яке претендує на об'єктивність. Отже, можна зробити висновок про певну спорідненість наукового та філософського трактування істини, про те, що гуманістичним є зміст не тільки філософської істини, але й наукової. Різноманітність філософських вчень зовсім не означає, що не існує єдиної світової філософії. Існування певних філософських традицій, спадковості філософських ідей, власне, і свідчать про єдність всесвітнього історико-філософського розвитку. Бо, якими відмінними за своїм змістом не були б філософські концепції, вони стають дійсно науковими, коли в узагальненій теоретичній формі відображають щось закономірне, істотне, загальне у процесі взаємодії людини з навколишнім світом. Це істотне, закономірне, загальне відображається у відповідних поняттях і категоріях, що вибудовують струнку, логічно аргументовану теоретичну систему.

У цьому розумінні філософія дещо збігається з наукою як об'єктивним відображенням світу, системою знань про закони розвитку природи, суспільства, мислення та способом впливу людини на реальність. Істина розглядається у такому розумінні як теоретичний образ дійсності.

Найвиразнішою формою існування такої філософії є монолог, а найвірогіднішою формою філософського тексту – трактат. Прикладом такого буття філософії можуть бути вчення Аристотеля, Томи Аквінського, І. Канта, позитивістів. Їхня філософія орієнтована на вироблення у людини пізнавального ставлення до світу.

З іншого боку, філософія має яскраво виражену сенсожиттєву орієнтацію, вона звертається до людських дій та вчинків, що пов'язано із особистим досвідом, оціночними знаннями, набуттям власне мудрості. Формою існування такої філософії є діалог. Саме у такому ракурсі розвивалися філософські вчення Платона, Аврелія Августина, Г. Сковороди, Ф. Ніцше, екзистенціалістів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, істина у філософії, безперечно, має науковий аспект, але в жодному разі не зводиться до нього. Крім гносеологічного змісту вона включає в себе і аспект особистісно-ціннісний, аксіологічний, що виражається в особливій ролі авторської позиції в обґрунтуванні і прийнятті тих чи інших філософських підходів та систем. Справжня філософія персоніфікована, тобто твориться і репрезентується особистостями, вона є відображенням індивідуального неповторного духовного досвіду.

Варто враховувати, що істина завжди конкретна. Опредметнений у філософських творах досвід не можна автоматично переносити на ситуації свого життя. Тим не менше, чийсь пережитий і усвідомлений досвід пізнання світу, встановлення діалогу з ним, входження у світ загальнолюдських цінностей допомагає людині правильно зорієнтуватись у навколишньому світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. *Собрание сочинений в 4 томах*. Т.1. Москва: Мысль, 1975. 550 с.
2. Бахтин М. М. *Эстетика словесного творчества*. Москва: Искусство, 1986. 445 с.
3. Бистрицький Є. К. Екзистенційна істина і постправда. *Філософська думка*. 2018. № 5. С. 54–71.
4. Гадамер Г. *Истина и метод*. Київ: Юніверсус, 2000. 464 с.
5. Горак Г. І. *Філософія*. Київ: Вілбор, 1997. 272 с.
6. Марчук М. Г. *Ціннісні потенції знання*. Чернівці: Рута, 2001. 319 с.
7. Платон. *Собрание сочинений в 4 томах*. Т.1 Москва: Мысль, 1990. 862 с.
8. Степин В. С. *Философия науки. Общие проблемы*. Москва: Гардарики, 2006. 384 с.
9. Хайдеггер М. О сущности истины. *Философские науки*. 1989. № 4. С. 28–35.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Aristotel' (1975). *Sobranie sochineniy v 4 tomakh*. T.1. [Collected works in 4 volumes. V. 1.]. Moskva: Mysl' (in Russian).
2. Bakhtin, M. (1986). *Estetika slovesnogo tvorchestva*. [Aesthetics of verbal creativity]. Moskva: Iskustvo (in Russian).
3. Bystryts'kyu, Y. Ekzystentsiyna istina i postpravda [Existential truth and post-truth]. *Filosofska dumka* [Philosophical thought], 2018, 5, 54–71 (in Ukrainian).
4. Gadamer, H. (2000). *Istina i metod*. [Truth and method]. Kyiv: Juniversus (in Ukrainian).
5. Horak, H. (1997). *Filosofiya* [Philosophy]. Kyiv: Vilbor (in Ukrainian).
6. Marchuk, M. (2001). *Tsinnisni potentsiyyi znannya*. [Valuable potentials of knowledge]. Chernivtsi: Ruta (in Ukrainian).
7. Platon. (1990). *Sobranie sochineniy v 4 tomakh*. T.1 [Collected works in 4 volumes. V.1.] Moskva: Mysl' (in Russian).
8. Stepin, V. (2006). *Filosofiya nauki. Obshchiye problemy*. [Philosophy of Science. Common problems]. Moskva: Gardariki (in Russian).
9. Heidegger, M. (1989). O sushchnosti istiny. [On the Essence of Truth]. *Filosofskiye nauki*. [Philosophical Sciences], 4, 28–35 (in Russian).

Receive: February 21, 2022

Accepted: April 23, 2022